

En vision for fremtidens flygtningelejr

Verden vil i den kommende tid få flere flygtninge. Derfor er der brug for en gentænkning af flygtningelejren, som i årevis har været konstrueret til midlertidige flygtningekriser.

af Marianne Jahre og Martine Jahre

De er overalt i Beirut, på alle tider af døgnet: Syriske børn, der forsøger at sælge blomster, tygegummi eller cigaretter til forbigående langs strandpromenaden Corniche eller i nattelivsdistriktet Hamra.

Cirka 200.000 syriske børn er tvunget i børnearbejde i Libanon. FN rapporterer, at ni ud af ti syriske flygtninge i Libanon nu lever i ekstrem fattigdom. De bliver diskriminerede og udsat for vold i et allerede stærkt presset lokalsamfund. Økonomisk og politisk kaos i området har resulteret i, at de nationale myndigheder gør livet som syrisk flygtning så vanskeligt som muligt. Det sker i håb om at komme af med flygtningene, hvis eneste mulighed er at drage tilbage til et Syrien i ruiner.

Behovet for at skabe husly, hvor flygtninge kan føle sig trygge og bidrage med deres kompetencer, er i disse år stigende verden over. Over 100 millioner mennesker er i dag fordrevet fra deres hjem ifølge FN. Tusinde af flygtninge lever i interneringscentre i Libyen. De, som kommer videre, er i fare for at dø på vej over Middelhavet.

Mange bliver tvunget ind i uværdige omstændigheder i grænseområderne i Europa. En stor del af årsagen er politisk og skyldes manglende vilje eller evne til at håndtere de internationale flygtningestrømme.

En flygtningekrise varer i dag i gennemsnit 17 år. Nogle kriser varer endnu længere. I Algeriet har sahrawierne levet i lejre i ørkenen, siden de blev drevet ud af det okkuperede Vestsahara i 1975. Generationer er vokset op i ly af en teltdug. I Dadaab-lejren i Kenya har mange af beboerne været der siden 1990'erne. FN arbejder den dag i dag stadig på at skaffe nok tæpper, liggeunderlag og plastiklagner til alle.

Meget tyder endvidere på, at nutidens flygtningelejre ikke er designet til flygtningenes faktiske situation og behov. Især er det et problem, at lejrene bygges efter devisen om, at de er midlertidige og skal kunne pilles ned igen. Det skaber en situation, hvor integration af flygtninge er svær, og hvor deres kompetencer aldrig bliver sat i spil, hvilket ellers ville være til gode for dem og værtssamfundet.

Flygtningelejrens historie

Folkevandringer har altid spillet en central rolle i menneskehedens historie. I middelalderen var det de mennesker, der migrerede eller flygtede, som dannede grundlaget for udviklingen af Europas byer. Og helt frem til 1970'erne lå fokus netop mere på at etablere permanente bosættninger end på at sørge for midlertidig beskyttelse.

I 1970- og 1980'erne steg antallet af flygtninge imidlertid dramatisk. Mod slutningen af 1980'erne var antallet vokset til femten millioner. Folk flygtede fra Vietnam, Afghanistan og Centralamerika til nærområder og til Europa og USA. Det resulterede i, at processen i forhold til at sørge for effektivt og midlertidigt husly blev standardiseret. Lejren skulle nu være et midlertidigt rum, hvor flygtningene skulle tilbydes bistand og beskyttelse, indtil der blev fundet en mere permanent løsning. Lejren skulle være en undtagelsestilstand.

FN's Højkommissariat for Flygtninge (UNHCR) fjernede dermed alle elementer, som kunne tolkes i retning af, at man udviklede lejre til mere permanent bosættelse. Ord som "permanent", "landsby", "gate" og "hus" blev helt fjernet fra vokabularet i omtalen af flygtningelejre. Samtidig var der total mangel på standarder for bygninger, som kunne huse skoler, bedrifter og forsamlingshuse. Pladsen til køkken med indlagt vand, toilet og bad blev nedprioriteret og glemt, fordi der ikke blev taget hensyn til, hvordan flygtningene levede og fik dagen til at gå i lejrene. Flygtningene var i det store hele ikke med til at bestemme, hvordan lejrene blev designet. Beslutningerne blev taget ovenfra – af myndigheder og de internationale humanitære organisationers hovedkvarterer. Flygtningene blev gennemgående betragtet som ressourcensvage. De blev refereret til som uarbejdsdygtige og helt uden færdigheder.

Lejrene blev designet derefter. De blev placeret på steder, som isolerede flygtningene fra lokalbefolkningen. Flygtningene blev i stigende grad reduceret til passive modtagere. Dette udviklede sig gradvist til en uholdbar situation.

Studier viste, at både flygtningelejrenes design og isolationen fra nærområderne bidrog til, at flygtningene blev mere og mere marginaliserede.

Kortsigtede løsninger

"Vi byggede lejre: opbevaringsfaciliteter for mennesker. Men flygtningene byggede en by."

Sådan sagde ekspert i humanitær hjælp Killian Kleinschmidt i et interview med arkitekturediet Dezeen i 2015. Citatet udtrykker en nytænkning, der kom i 00'erne på flygtningeområdet. Der blev nu argumenteret for, at lejrene skulle være mere end midlertidige, fysiske rum, og at sociale, kulturelle og politiske dimensioner skulle integreres i designet.

Flygtningene skulle i højere grad selv integreres i lokalmiljøet. Fordi mange af flygtningekriserne gradvist blev permanente – såsom hos palæstinenserne i Libanon, saharawierne i Algeriet og somaliere i Kenya – blev det tydeligt, at lokalmiljøet eller 'værtssamfundet' måtte samarbejde med flygtningesamfundet om at finde en løsning, der gjorde, at de to parter kunne dele de samme sociale og økonomiske ressourcer over længere tid. Ideen var, at hvis man brød med tanken om den isolerede lejre, ville flygtningene bedre kunne gøre brug af mulighederne for uddannelse, arbejde, sociale og kulturelle netværk.

Den nye tilgang førte imidlertid til en række andre udfordringer. Få lejre bliver planlagt efter, at den pågældende krise vil vare i flere årtier. Mange flygtningelejre var derfor placeret på landområder med dårlige forudsætninger for tilstrækkelige vandressourcer, tilgang til vejnet og elektricitet. Dette var dog allerede en udfordring for mange lokalsamfund. Det at skulle dele de få ressourcer, der var, med flygtninge, førte mange steder til konflikter.

Samtidig skulle lokalsamfund og flygtninge finde måder at leve sammen, hvor beggesiders kultur og traditioner kunne leve side om side. Det samme gjaldt løsninger, hvor flygtningene selv kunne bidrage til at skabe sine egne muligheder for uddannelse og job.

Lokal konsultation var måden at gøre det på. Et eksempel var da UNHCR, de kenyanske myndigheder og lokale myndigheder i





Turkanaregionen i 2015 påbegyndte en plan for Kalobeyi lejren. Turkana er en fattig region, og målet var, at værtsamfundet også skulle opleve udvikling gennem etablering af flygtningelejren.

Lejren blev udformet ved hjælp af konsultationer med lokale aktører og integration i regionale udviklingsplaner. Denne grundige proces har ført til lav grad af konflikt mellem de sydsudanske flygtninge i lejren og det kenyanske samfund. Indbyggerne i Turkana er dog nu fattigere end flygtningene, og lokale myndigheder har derfor strammet op på flygtningenes rettigheder såsom arbejdstilladelse. Det bidrager til, at der fortsat er mangel på adgang til uddannelse og jobs i begge grupperinger.

Flygtninge bør inkluderes

Et andet eksempel er Dadaablejren i Kenya. FN havde i lang tid to parallelle løsninger for lejren. En del af lejren var sat op som et midlertidigt ankomstcenter. Den mere permanente del var udviklet for flygtninge, som i mange tilfælde har været der siden begyndelsen af 1990'erne.

Denne del trænger desperat til en opdatering af infrastruktur, vandsystemer, skoler, sygehus og politihus, men noget er gjort. Et stortilet projekt, der blev lanceret i 2015, skulle sørge for en bedre integration af flygtningene i lokalsamfundet, som traditionelt var et nomadisk kvægfolk. Flygtningepopulationen i området er således endt med at bidrage til en bedre infrastruktur, og den har skabt et markedscentrum i byen Kakuma. Her kan man nu finde etiopiske, sudanske og sydsudanske varer og håndværk. På trods af de positive erfaringer med inklusion i værtssamfundet er den typiske flygtningelejr i dag dog fortsat isoleret fra lokalsamfundet.

Visionen om fremtidens flygtningelejr

Hvad skal der til, for at dette kan ændre sig? Design af lejre kan ikke benytte en *'one size fits all'*-model. Kontekst, kultur, geografi og infrastruktur er forskellig fra samfund til samfund. Et universelt design er derfor ikke muligt. Man kan argumentere for, at flygtningelejrene bør

konstrueres som byer og i nærheden af urbane centrum. Flygtningene bør have adgang til nødvendigt værktøj til at bygge forretninger, infrastruktur og husly. Der bør være adgang til materialer, kurser og støtte. I denne vision vil lokalsamfundet nyde godt af investeringerne i sit nærmiljø. Samtidig kan flygtningene få mulighed for at bygge et livsgrundlag og udvikle færdigheder, som også vil være til stor nytte, hvis de skulle få mulighed for at vende tilbage til deres hjemland. Det vil i det mindste være mere bæredygtigt end løsningerne i dag.

Kan man designe lejre som dette helt fra bunden? Det må i så fald betyde, at dagens samfund indser, at flygtningelejre er mere permanente. En sådan erkendelse kan være en politisk udfordring, eftersom mange lande anser flygtningelejre som et problem, der skal løses, og flygtninge som nogle, der skal rejse hjem.

Det er et faktum, at kun få lande har mulighed for at modtage den potentielle belastning, som en stor og permanent flygtningepopulation er. Mens vi venter på bedre politiske løsninger, burde flere af dem, som i dag er på flugt, imidlertid få muligheden for at skabe det trygge og værdige livsgrundlag, de af forskellige årsager ikke kan få i deres hjemland.

Artiklen er delvist baseret på studiet Perspectives on Design of Refugee Camps – An Empirical Study in Kenya, Ethiopia, Greece and Turkey af Jahre, M., Kembro, J., Adjahossou, A., og Altay, N. fra 2018, bragt i tidsskriftet Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, Vol.8, No.3, 323-345.

Marianne Jahre er professor i logistik ved Lunds Universitet og Handelshøjskolen BI. Hun har forsket og undervist i nødhjælpslogistik siden 2007 i samarbejde med Røde Kors, FN og Flygtningehjælpen.

Martine Jahre arbejder med kvoteflygtninge gennem udlændingeforvaltningen i Norge og UNHCR i Mellemøsten og afrikanske lande. Hun har tidligere arbejdet med fred og sikkerhed hos FN i Etiopien og har en mastergrad i Security Risk Management fra Københavns Universitet.

Perspektiv	Før	Fremover
TID	Midlertidig	Permanent
	Statisk	Dynamisk
STED	Isolation	Integration
	Endimensionelt	Flerdimensionelt
RESSOURCER	Envejs	Tovejs
	Fysisk	Fysisk, kulturelt, politisk, socialt og økonomisk

Vigtige dimensioner for sammenligning af design af lejre før og fremover.





Foto: Mat Napo / Unsplash